

8. Грицюк П.М. Довгострокове прогнозування врожайності озимої пшениці в Україні // Культура народів Причорномор'я. – 2010 (в друку)
9. Takens F. Dynamical Systems and Turbulence // Lecture Notes in Mathematics. Springer-Verlag, Berlin. – 1981. – V 898. – S. 366–381.
10. Розенблатт Ф. Принципы нейродинамики. Перцептроны и теория механизмов мозга. – М.: Мир, 1965.

Надійшла 07.09.2010

УДК 339.138:338.48

АНАЛІЗ СТАНУ ТА ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ СФЕРИ ПОБУТОВОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ НАСЕЛЕННЯ

І.С. ГРАЩЕНКО, Я.В. ЛІСУН

Київський національний університет технологій та дизайну

В статті розглядається питання функціонування вітчизняних підприємств сфери послуг в умовах ринкового середовища. Проаналізовано основні економічні показники діяльності підприємств сфери побутового обслуговування населення. З'ясовано проблеми роботи зазначеного сектору економіки та рекомендовано шляхи їх вирішення

Трансформаційні процеси в ринковій економіці потребують вивчення та обґрунтування проблем функціонування підприємств сфери послуг. Характерною ознакою сучасної економіки є розширення сфери послуг, у тому числі сфери побутового обслуговування населення. Значущість послуг у задоволенні потреб людини підтверджується як зростанням їх питомої ваги, так і особливостями споживчого попиту, формуванням індивідуалізованих ринків за участі суб'єктів малого підприємництва.

Об'єкти та методи дослідження

Теоретичною та методологічною основою досліджень є роботи вітчизняних та зарубіжних авторів, що присвячені питанням економічної природи та функціям сфери послуг в економічній системі країни: З. Верналій, М. Долішнього, А. Новосьолова, В. Проскуракова, Л. Хмелевської, М. Хмелевського [1, 2]. В основу дослідження покладено загальнонаукові методи пізнання: зіставлення, систематизація й узагальнення.

Постановка завдання

Метою дослідження є аналіз результатів статистичних спостережень підприємств на ринку послуг та визначення шляхів розвитку цього сектору економіки. Для досягнення зазначеної мети поставлено такі завдання: визначити тенденції зміни показників, що характеризують сучасний економічний стан підприємств сфери послуг, що здійснюють побутове обслуговування населення; визначити чинники, що впливають на зміну зазначених показників; конкретизувати перспективи розвитку підприємств сфери побутового обслуговування населення.

Результати та їх обговорення

Незважаючи на кризові явища, можна стверджувати про скорочення сфери матеріального виробництва і одночасне розширення нематеріального виробництва та сфери послуг. Упродовж 2000–2008 рр. зберігається тенденція збільшення кількості підприємств на ринку послуг.

Порівняно з 2007 р. кількість працюючих підприємств сфери послуг у 2008 р. збільшилась на 4,3% або на 2,6 тис. підприємств і становила 61,6 тис. підприємств, близько 88,7% з яких є малими [3].

З точки зору задоволення потреб споживачів обсяг реалізованих послуг у ринкових цінах склав за 2008 р. 203,8 млрд. грн., із якого 143,9 млрд. грн., або 70,6% припадало на обсяг послуг, реалізованих підприємствам, організаціям та установам. Обсяг реалізованих послуг населенню у 2008 р. становив 59,9 млрд. грн., або 29,4% [3]. Важливе місце в структурі послуг займають побутові послуги, які характеризуються стабільним зростанням (табл. 1). Так, індекси реалізації побутових послуг до аналогічного показника попереднього року підвищувались з 1,13 у 2003 р. до 1,47 у 2007 р. У сфері технічного обслуговування та ремонту автомобілів зазначені показники збільшувались з 1,18 у 2003 р до 1,57 у 2007 р. Підприємства, що здійснювали ремонт побутових виробів та предметів особистого вжитку також покращили свої результати.

Таблиця 1. Обсяги реалізації та коефіцієнти зростання побутових послуг [3, 4]

	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Усього побутових послуг, млн. грн.	370,3	419,6	563,4	708,3	934,3	1375,2
Коефіцієнти зростання до попереднього року	-	1,13	1,34	1,26	1,32	1,47
Технічне обслуговування та ремонт автомобілів і мотоциклів, млн. грн.	242,0	286,7	420,6	531,0	714,2	1122,7
Коефіцієнти зростання до попереднього року	-	1,18	1,47	1,26	1,35	1,57
Ремонт побутових виробів та предметів особистого вжитку, млн. грн.	77,3	79,6	94,7	125,7	170,7	203,4
Коефіцієнти зростання до попереднього року	-	1,03	1,19	1,33	1,36	1,19

Досить стабільними є такі економічні показники роботи підприємств сфери побутового обслуговування, як фінансовий результат від звичайної діяльності та рентабельність (табл. 2).

Так, за результатами статистичних спостережень приходимо до висновку, що прибуток від звичайної діяльності до оподаткування підприємств сфери послуг за 2000–2007 рр. збільшився у 9,7 рази (з 13933,0 млн. грн. у 2000 р. до 135897,9 млн. грн. у 2007 р.). Рентабельність операційної діяльності підприємств сфери послуг також стабільно збільшувалась з 2,7% у 2000 р. до 6,8% у 2007 р. Зазначена тенденція характерна також і для підприємств торгівлі, ремонту автомобілів та побутових виробів, про що свідчить зростання рентабельності операційної діяльності за 2000–2007 рр. з 1,0% до 13,1%.

Таблиця 2. Економічні показники роботи підприємств сфери побутового обслуговування населення [4]

	2000	2001	2002	2004	2005	2006	2007
Усього фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування, млн. грн.	13933,0	18740,6	14641,2	44578,4	64370,8	76253,4	135897,9
Усього рентабельність операційної діяльності, %	2,7	4,5	4,2	6,4	7,0	6,6	6,8
Фінансовий результат підприємств торгівлі; ремонту автомобілів, побутових виробів, млн. грн.	1195,1	2352,0	4356,4	6930,2	9464,2	10334,8	16816,9
Рентабельність операційної діяльності, %	1,0	10,3	14,9	12,0	14,8	12,7	13,1

Одержання прибутків та здійснення ефективної економічної діяльності потребує збереження та розвитку основних засобів, технологій, робочої сили та вимагає відповідних інвестицій (табл.3).

За абсолютним значенням сума інвестицій у промисловості майже в 4 рази перевищує аналогічний показник у сфері послуг. Проте відслідковуються позитивні тенденції до щорічного збільшення інвестицій в підприємства сфери побутового обслуговування населення, про що свідчать відповідні індекси (табл. 3). Так, сума інвестицій в основний капітал підприємств сфери побутового обслуговування населення у 2006 р. порівняно з 2001 р. збільшилась майже в 10 разів (аналогічний показник по промисловості становить 3,3 рази).

Результати аналізу відтворювальної структури інвестицій в основний капітал підприємств сфери послуг свідчать про перевагу технічного переоснащення і реконструкції діючих підприємств (58–61% від суми інвестицій).

Таблиця 3. Інвестиції в основний капітал підприємств сфери послуг [5, 6]

	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Оптова й роздрібна торгівля; торгівля транспортними засобами; послуги з ремонту, млн. грн.	1285	2019	3276	5322	7614	11655
Промисловість (для порівняння), млн. грн.	13561	15112	19726	28191	35031	44804
Індекси інвестицій в оптову й роздрібну торгівлю; торгівлю транспортними засобами; послуги з ремонту, %	154,0	151,3	154,8	142,2	118,0	134,9
– торгівля транспортними засобами та їх ремонт	116,3	150,6	120,7	140,3	137,6	153,5
– оптова торгівля та посередництво в торгівлі	151,1	153,3	173,7	146,8	104,3	123,7
– роздрібна торгівля побутовими товарами та їх ремонт	190,7	148,6	142,6	134,3	138,0	144,2
Індекси інвестицій у промисловість (для порівняння), %	113,3	106,0	124,6	124,9	104,1	115,3

На нове будівництво та розширення діючих підприємств спрямовується близько 38–43% інвестицій. Сума коштів на підтримання діючих потужностей є значно меншою, про що свідчить 0,1–0,4% інвестицій в основний капітал підприємств сфери послуг [6].

Збільшення обсягу інвестицій у підприємства сфери побутового обслуговування населення дозволило розширити основні засоби зазначених підприємств (табл. 4).

Таблиця 4. Основні засоби підприємств за видами економічної діяльності та підприємств сфери послуг [5]

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Всього за видами економічної діяльності, млн. грн.	845762	915477	964814	1026163	1141069	1248504
Індекси основних засобів за видами економічної діяльності, %	-	102,4	101,1	103,3	104,2	105,3
Оптова й роздрібна торгівля; торгівля транспортними засобами; послуги з ремонту, млн. грн.	20337	21568	25644	31906	31906	40362
Індекси основних засобів підприємств оптової й роздрібно торгівлі; торгівлі транспортними засобами; послуг з ремонту, %	-	105,7	107,8	111,4	112,5	113,9
Введення в дію нових основних засобів, млн. грн.	1122	1345	1843	2756	3857	-

Так, індекси основних засобів підприємств сфери побутового обслуговування населення стабільно збільшуються з 105,7% у 2001 р. до 113,9% у 2005 р. Аналогічний показник за видами економічної діяльності у 2005 р. становив 105,3%.

Характерною ознакою сучасного стану підприємств побутового обслуговування населення залишається не завжди високий рівень обслуговування населення, що пояснюється недостатнім технічним рівнем значної частини підприємств, що надають побутові послуги, відсутністю прийнятного за співвідношенням «ціна/якість» вітчизняного обладнання, приладів та інструментів. Персонал підприємств сфери побутового обслуговування населення не завжди має необхідну кваліфікацію, дотримується правил обслуговування споживачів, що безумовно позначається на якості послуг.

Надання якісних послуг потребує як сучасних основних засобів і технологій, так і достатньої кількості кваліфікованого персоналу, який найкращим чином здатний задовольнити потреби споживачів на ринку послуг. У цьому зв'язку потрібно зазначити, що середньорічна кількість працівників підприємств сфери побутового обслуговування населення за 2000–2006 рр. суттєво не змінювалась і становила від 1079,2 до 1202,2 тис. осіб. З 2004 р. до 2006 р. спостерігається стабільне збільшення цього показника, при чому збільшується також і вивільнення працівників сфери побутового обслуговування населення, що є негативним сигналом і потребує відповідної уваги (табл. 5).

Таблиця 5. Середньорічна кількість працівників та вивільнення працівників підприємств сфери послуг [6]

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Всього за видами економічної діяльності (для порівняння), тис.	11289,0	10564,1	10137,2	9725,6	9527,4	9369,9	9197,1
Оптова й роздрібна торгівля; торгівля транспортними засобами; послуги з ремонту, тис.	1127,7	1085,7	1079,5	1079,2	1091,7	1122,6	1202,2
Вивільнення працівників оптової й роздрібною торгівлі; торгівлі транспортними засобами; послуг з ремонту, тис.	-	-	-	-	11,5	12,2	13,7

Вивільнення працівників підприємств сфери побутового обслуговування населення частково можна пояснити недостатнім розміром заробітної плати в цьому виді економічної діяльності. Так, середньомісячна заробітна плата одного штатного працівника сфери побутового обслуговування населення у 2007 р. становила 1423,6 грн., а у 2008 р. 1882,3 грн., зокрема працівників, що займаються технічним обслуговуванням та ремонтом автомобілів – 1616,1 грн., а працівників, що надають послуги з ремонту побутових виробів та предметів особистого вжитку – 850 грн. [3].

Негативними явищами функціонування підприємств сфери побутового обслуговування населення є також постійне підвищення цін (тарифів) на них, що може слугувати причиною зменшення попиту населення на деякі послуги, особливо в містах віддалених від центру. Так, у 2008 р., порівняно з попереднім періодом, роздрібні ціни та тарифи на послуги зросли у середньому на 14,8%. Проте відчутнішим було збільшення цін на технічне обслуговування та ремонт автомобілів (28,2%) та надання індивідуальних послуг (25,7%) [3].

Необхідний також подальший розвиток мережі підприємств у невеликих населених пунктах, де проживає більше половини всього населення країни. Проте лідерами у наданні послуг за 2008 р. є Донецька, Одеська, Харківська, Дніпропетровська, Львівська області та м. Київ [3].

Враховуючи вищезазначене, перспективами розвитку та напрямами подальшого покращення економічного стану вітчизняних підприємств сфери побутового обслуговування населення доцільно вважати [1, 2]:

1. Підвищення правової захищеності, використання диференційованого підходу до надання фінансової, технічної, інформаційної видів державної допомоги, в тому числі запровадження політики помірної амортизації, знижених податків на інновації в сфері послуг, надання інвестиційних кредитів.

2. Вдосконалення конкурентного середовища шляхом зміцнення партнерських відносин представників малого і великого бізнесу; укладання контрактів на розробку нових видів послуг; розробки та вдосконалення базових нормативів надання побутових послуг; поліпшення процедур входження та виходу з ринку.

3. Залучення зовнішніх та внутрішніх інвестицій у створення фірмових мереж підприємств побутових послуг.

4. Прискорення обігу капіталу, підгримання невисокої капіталоємності процесу надання послуг.

5. Рациональне використання і гнучкість професійної структури працівників сфери послуг, сприяння професійній самоорганізації побутових підприємств у різних регіонах, особливо у населених пунктах, віддалених від центру.

Висновки

Результати досліджень дозволяють зробити висновок, що вітчизняні підприємства сфери побутового обслуговування населення мають значний потенціал до розвитку найкраще використання якого стає можливим за умови державної підтримки, ініціативи та зусиль підприємців та суб'єктів малого бізнесу. Перспективами розвитку слід вважати створення, підтримку та покращення всіх видів ресурсів, як суттєвого фактору досягнення конкурентних переваг. Актуальними залишаються питання результативної взаємодії підприємств сфери послуг з конкурентами, постачальниками, регулюючими органами, споживачами як представниками певної території та носіями соціально-культурних традицій.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Мале підприємництво у сфері побутового обслуговування населення: Навч. посіб. / Варналій З.С., Хмелевська Л.П., Хмелевський М.О.* – К.: Знання України, 2004. – 260 с.
2. *Долішній М.І., Козоріз М.А., Мікловда В.П., Даниленко А.С.* Підприємництво в Україні: проблеми становлення і перспективи розвитку. – Ужгород: Карпати, 1997. – 363 с.
3. *Діяльність підприємств сфери послуг за 2008 р.* – Держкомстат України. / О.Г. Осауленко – К.: Консультант, 2007. – 160 с.
4. *Статистичний щорічник України за 2008 р.* / За ред. О.Г. Осауленка. – К.: Консультант, 2009. – 579 с.
5. *Статистичний щорічник України за 2005 р.* / За ред. О.Г. Осауленка. – К.: Консультант, 2006. – 631 с.
6. *Статистичний щорічник України за 2006 р.* / За ред. О.Г. Осауленка. – К.: Консультант, 2007. – 598 с.